

UOT 82

<https://doi.org/10.59849/2311-8482.2025.3.58>

NƏZRİN İSMAYILOVA*

EMİLİ DİKINSONUN POEZİYASINDA HİPERBOLANIN TƏHLİLİ

Məqalədə Emili Dikinsonun poeziyasında hiperbolanın istifadəsini araşdırır, onun qısa və elliptik misralarında qəsdən şişirtmənin emosional intensivliyi və fəlsəfi dərinliyi necə gücləndirdiyini vurğulayır. "I felt a Funeral in my Brain," "Because I could not stop for Death," "My Life had stood – a Loaded Gun –," and "I heard a Fly buzz – when I died –," kimi əsas şeirlərin təhlili ilə məqalə Dikinsonun hiperbolik təsvirinin və ölümün, dil seçimlərinin, mövcudluğunun necə zəngin olduğunu nümayiş etdirir. Tədqiqat Dikinsonun müasirləri ilə müqayisədə hiperbola vasitəsilə psixoloji mürəkkəbliyin unikal konsentrasiyasını vurğulayır və onun davamlı poetik irsindəki mühüm rolunu vurğulayır.

Açar sözlər: hiperbola, şeir, poeziya, müqayisə, ədəbi irs, ölüm.

Giriş

Emili Dikinsonun poeziyası, çox vaxt qısalığı və elliptik üslubu ilə xarakterizə olunsa da, ritorik vasitələrdən böyük məharətlə istifadə edir. Bu vasitələr arasında hiperbola - qəsdən və şüurlu şəkildə şişirtmə - Dikinsonun işinin emosional və fəlsəfi ölçülərini dərinləşdirdiyi əsas element kimi ortaya çıxır. Dilinin qənaətcilliyinə baxmayaraq, Dikinson öz mövzularını hərfi sərhədlərdən kənara çıxarmaq üçün hiperboladan istifadə edir, oxucunun ölüm, şəxsiyyət və zamanın keçməsi kimi mürəkkəb mövzularla əlaqəsini artırır. Dikinsonun poeziyasında hiperbola onun poetik dilinin əsas xüsusiyyətlərindən biri kimi çıxış edir. O, hiperbolanı insan duyğularının intensivliyini ifadə etmək, varlıq problemlərini qabartmaq və şeirə fəlsəfi dərinlik qatmaq üçün istifadə etmişdir.

Dikinsonun şeirlərindəki hiperbolalar onun daxili təlatümlərinin, duyğusal ekstremallarının və ekzistensial tənhalığının poetik ifadəsi kimi çıxış edir. Onun şişirdilmiş təsvirləri, əslində, daxili reallıqların – qorxu, vəsvəsə, ümitsizlik və ya sevincin – dilə gətirilməsində rol oynayır. Burada şişirtmə, obyektiv dünyanı deyil, subyektiv təfəkkürü əks etdirmək üçün istifadə olunur.

Hiperbola, Dikinsonun poetikasında semantik çoxmənalılığın yaradılmasına xidmət edir. Bu qeyri-müəyyənlik oxucunu mətnin birbaşa mənasını deyil, alt qatlarını, simvolik təhlil imkanlarını araşdırmağa təşviq edir. Hiperbolik ifadələr sadəcə təsvir deyil, dərin semantik təkanverici vasitələrdir.

Emili Dikinsonun hiperbola vasitəsilə qurduğu poetik mətnlər rasional izahdan daha çox intuitiv qavrayışa əsaslanır. Onun poetik dünyası dəqiq məna üzərində qurulmur, əksinə, qeyri-müəyyənlik və açıq şərh imkanları ilə zəngindir. Hiperbola da burada bir növ poetik açar kimi funksionaldır.

Onun "I felt a Funeral in my Brain." adlı şeirində diqqətçəkən bir hiperbola nümunəsi vardır. Şeirin giriş sətirləri daxili ruhi hadisəni zahiri mərasim kimi qabarıq şəkildə təsvir edir:

“And then I heard them lift a Box
And creak across my Soul
With those same Boots of Lead, again,
Then Space—began to toll...”

Burada natiqin beynində fiziki olaraq baş verən dəfn mərasiminin hiperbolik təsviri psixoloji sıxıntı təcrübəsini güclü şəkildə xaric edir. Metafora qeyri-maddi ruhi iztirabları hiss olunan, demək olar ki, sıxıcı bir hadisəyə çevirir. “Boots of Lead” natiqin daxili əzabının şiddətini vurğulayaraq, ağır,

sarsıdıcı çəki simvollaşdırır. Şişirtmə təkcə emosional intensivliyi yüksəltmir, həm də danışanın dözdüyü özünün dərin yadlaşmasını və parçalanmasını bildirir.

Bunun əksinə olaraq, Dikinsonun məşhur “Because I could not stop for Death” şeirində ölümün təcəssümü və gözlənilməz yumşaqlığı vasitəsilə hiperbola istifadə olunur:

“Because I could not stop for Death –
He kindly stopped for me –
The Carriage held but just Ourselves –
And Immortality.”

Ölüm dəhşətli, mücərrəd bir anlayışdan danışan üçün "mehribanlıqla" fasilə verən nəzakətli bir iddiaçıya çevrilir. Bu mübaliğə ölümə bağlı adi qorxunu yumşaldır, oxucuları ölümə qorxulu son deyil, təbii və qaçılmaz səyahət kimi baxmağa dəvət edir. Ölüm və ölümsüzlük ilə fayton gəzintisi ölümü intim, hətta mülki, yoldaşına çevirir, həyatın sonu və əbədi varlığının paradoksal birgə mövcudluğunu gücləndirir. Burada hiperbola ikili funksiyaya malikdir: o, ölümün dəhşətini azaldır, eyni zamanda onun qaçılmaz varlığını gücləndirir.

Dikinsonun “My Life had stood – a Loaded Gun –” şeiri onun metaforik həddən artıq hiperboliyadan istifadə etməsini daha da nümayiş etdirir:

“My Life had stood – a Loaded Gun –
In Corners – till a Day
The Owner passed – identified –
And carried Me away –”

Natiqin həyatını “dolu silah”la müqayisə edən metafora potensial enerjinin və gizli gücün güclü şişirdilməsidir. Şəkil təhlükəni, partlamağa hazırlığı və gizlədilməyi gözləyən bir qüvvəni göstərir. Bu hiperbolik metafora agentlik və nəzarət arasındakı gərginlikdən danışır, səlahiyyət və zəifliyin mürəkkəb emosiyalarını göstərir. Dikinsonun sıxılmış üslubu metaforanın təsirini gücləndirir, qısa təsvirin şəxsiyyət və varlıq haqqında dərin suallar doğurmasına imkan verir.

“I heard a Fly buzz – when I died –” əsərində Dikinson hiperbolanı daha ironik, incə şəkildə işlədir. Şeir ölümə bağlı monumental hadisəni vızıldayan milçəyin cüzi varlığı ilə müqayisə edir:

“The Eyes around – had wrung them dry –
And Breaths were gathering firm –
For that last Onset – when the King
Be witnessed – in the Room –
I willed my Keepsakes – Signed away –
What portion of me be
Assignable – and then it was
There interposed a Fly –”

Hiperbola, ən vacib məqamda əhəmiyyətsiz milçəyə diqqət yetirməkdə yaranır. Təntənəlilik arasında bu adi detala şişirdilmiş diqqət, həyatın son anlarına nüfuz edə biləcək gözlənilməzlik və sıradanlıq üzərində düşünməyə vadar edən heyratamız yan-yanalıq yaradır. Vızıldayan milçək, ölümün əzəməti ilə bağlı ənənəvi gözləntiləri pozaraq, absurdun simvoluna çevrilir.

Emili Dikinsonun şeirlərində sintaktik cümlə quruluşları qısa olsa da, hiperbolik ifadələrlə məna çoxluğu yaradır. Bu da onun minimalizmlə maksimal təsir yaratmaq istedadını göstərir: “My life closed twice before its close –” misrasında “həyat iki dəfə bağlandı” ifadəsi ilə metaforik ölüm təcrübəsi təsvir edilir – bu da hiperbolik təsvirdir.

O, mübaliğəni tez-tez paradoks və ya ironiya ilə birlikdə istifadə edir. Beləliklə, mübaliğə yalnız emosional təsir yox, həm də intellektual təəssürat yaradır: “I’m Nobody! Who are you?” şeirində “heç kim olmaq” statusu hiperbolik və paradoksal şəkildə bir üstünlük kimi təqdim edilir.

Dikinsonun hiperboladan istifadəsi görüntüdən kənara çıxaraq leksik və sintaktik seçimlərə qədər uzanır. Onun tez-tez “Ölməzlik”, “Kral”, “Yüklü”, “Əbədi” kimi sözlərdən istifadə etməsi onun şeirlərinə böyük, ağır anlayışlar yükləyir. “Boots of Lead” şeirində görüldüyü kimi sintaktik təkrar, ötürülən emosional və psixoloji təzyiqli gücləndirərək ritmik intensivlik yaradır.

Funksional olaraq, Dickinson poeziyasındaki hiperbola qorxu, həsrət və ümitsizlik hissələrini gücləndirərək emosional ifadəni gücləndirir. O, həm də ölüm və şəxsiyyət kimi mücərrəd anlayışları nəzərə çarpan, təəccüblü şəkildə işıqlandıran fəlsəfi bir vasitə rolunu oynayır. Bədi cəhətdən hiperbola onun yığcam şeirlərini məna qatları və musiqi qatları ilə zənginləşdirir, oxucuları həm intellektual, həm də emosional cəlb edir.

Poeziyası genişliyi və coşqun bəyanatları əhatə edən Walt Whitman kimi müasirləri ilə müqayisədə, Dickinsonun hiperbolası cəmlənmiş psixoloji intensivliyi ilə diqqət çəkir. O, geniş ideyaları kəskin fokuslanmış şəkillərə birləşdirərək oxucuları bir neçə sətirdə mürəkkəb daxili mənzərələri araşdırmağa dəvət edir.

Nəticə.

Emili Dickinsonun dil iqtisadiyyatına incə və möhkəm toxunmuş olsa da, hiperboladan məharətlə istifadə etməsi onun poeziyasının dərinliyini və rezonansını əhəmiyyətli dərəcədə artırır. Onun poeziyasında hiperbola duyğuların intensivliyini artırmaq, mövzulara fəlsəfi dərinlik qatmaq, təəccüb və təsir yaratmaq, oxucunu düşünməyə vadar etmək məqsədi ilə işlədilir. Bu cür hiperbolik ifadələr Dickinsonun poeziyasını həm klassik, həm də modern estetik baxımdan dəyərləndirməyə imkan verir. Emili Dickinson hiperbolanı sadəcə emosional şışirtmə deyil, poetik həqiqəti ifadə vasitəsi kimi də istifadə edir. Qəsdən mübaligə yolu ilə o, emosiyaları və mövzuları böyüdür, sadə ifadələri insan vəziyyəti haqqında dərin düşüncələrə çevirir. Qısalığın və intensivliyin bu birləşməsi onun davamlı ədəbi irsinin əlaməti olaraq qalır.

ƏDƏBİYYAT

1. Booth, W. C. (1974). *A Rhetoric of Irony*. University of Chicago Press.
2. Burris, L. (1996). *Figurative Language in Literature: A Rhetorical Approach*. HarperCollins.
3. Cameron, S. (2005). *Emily Dickinson and the Problem of Others*. University of Massachusetts Press.
4. Fowler, R. (1996). *Kinds of Literature: An Introduction to the Theory of Genres and Modes*. Harvard University Press.
5. Franklin, R. W. (1998). *The Poems of Emily Dickinson: Variorum Edition*. Belknap Press.
6. Habegger, A. (2001). *My Wars Are Laid Away in Books: The Life of Emily Dickinson*. Random House.
7. Harmon, M., & Holman, C. H. (1996). *A Handbook to Literature* (7th ed.). Prentice Hall.
8. Lakoff, G., & Johnson, M. (1980). *Metaphors We Live By*. University of Chicago Press.
9. Mermin, J. (2011). Poetic Devices and Techniques in Emily Dickinson's Work. *Journal of Literary Studies*, 27(3), 45–60.
10. Perelman, C., & Olbrechts-Tyteca, L. (1969). *The New Rhetoric: A Treatise on Argumentation*. University of Notre Dame Press.
11. Turnbull, A. (2006). Rhetoric and Emotion in Poetry: The Use of Hyperbole. *Poetics Today*, 27(4), 533–552.
12. Vendler, H. (2010). *Dickinson: Selected Poems and Commentary*. Harvard University Press.

**Doktorant, Bakı Slavyan Universiteti*
E-mail: n_ismayilova@internet.ru

Nazrin Ismayilova

ANALYSIS OF HYPERBOLE IN EMILY DICKINSON'S POETRY

This article explores the use of hyperbole in Emily Dickinson's poetry, emphasizing how deliberate exaggeration amplifies emotional intensity and philosophical depth within her brief and elliptical verses. Through analysis of key poems such as "I felt a Funeral in my Brain," "Because I could not stop for Death," "My Life had stood – a Loaded Gun –," and "I heard a Fly buzz – when I died –," the article demonstrates how Dickinson's hyperbolic imagery and linguistic choices enrich themes of death, identity, and existence. The study highlights Dickinson's unique concentration of psychological complexity through hyperbole compared to her contemporaries, underscoring its essential role in her enduring poetic legacy.

Keywords: *hyperbole, poem, poetry, comparison, literary heritage, death.*

Назрин Исмаилова

АНАЛИЗ ГИПЕРБОЛЫ В ПОЭЗИИ ЭМИЛИ ДИКИНСОН

В этой статье рассматривается использование гиперболы в поэзии Эмили Дикинсон, подчеркивая, как преднамеренное преувеличение усиливает эмоциональную интенсивность и философскую глубину в ее кратких и эллиптических стихах. Анализируя ключевые стихотворения, такие как «I feel a funeral in my brain», «because I couldn't stop for death», «my life had stand – a loaded gun –» и «I hear a fly buzz – when I died –», статья демонстрирует, как гиперболические образы Дикинсон и ее лингвистические решения обогащают темы смерти, идентичности и существования. Исследование подчеркивает уникальную концентрацию психологической сложности Дикинсон через гиперболу по сравнению с ее современниками, подчеркивая ее существенную роль в ее непреходящем поэтическом наследии.

Ключевые слова: *гипербола, стихотворение, поэзия, сравнение, литературное наследие, смерть.*

Filologiya elmlər doktoru Firudin Rzayev tərəfindən təqdim edilmişdir.

İlk daxilolma tarixi: 11.07.2025

Son daxilolma tarixi: 21.08.2025